

Ο χώρος και το βάθος

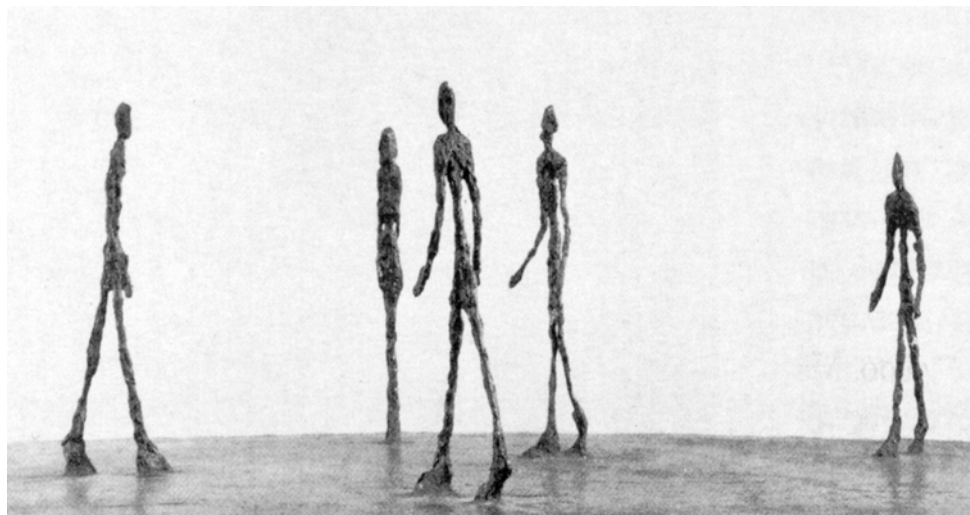
3.3. Ο χώρος στη μοντέρνα τέχνη

Ο Χένρι Μουρ (Άγγλος, από τους σημαντικότερους γλύπτες του 20ου αιώνα, 1898-1986) ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον χώρο, τον οποίο ενέταξε στα γλυπτά του δημιουργώντας την «ανοιχτή φόρμα», μια συγχώνευση όγκου και χώρου (Εικ.15). Πολλοί καλλιτέχνες, ζωγράφοι και γλύπτες, όπως ο Πικάσο, ο Τζιακομέτι και ο Ζογγολόπουλος, με τα έργα τους επεδίωξαν να προσδιορίσουν και να εκφράσουν τον χώρο, πραγματικό, αφηρημένο ή προσωπικό. **Οι καλλιτέχνες του Αφηρημένου Εξπρεσιονισμού** (το πρώτο μεγάλο καλλιτεχνικό κίνημα της μεταπολεμικής περιόδου που ξεκίνησε στη Νέα Υόρκη) ταύτισαν την φόρμα και τον χώρο με την ίδια τη διαδικασία της ζωγραφικής, αφήνοντας τη συγκίνηση και τον υποκειμενισμό τους να δημιουργήσουν ελεύθερα (Εικ.19).

Στη σύγχρονη πλέον εποχή ο χώρος αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου και η τέχνη, δημιουργώντας κατασκευές που σέβονται το περιβάλλον, έρχεται κοντά στην φύση και εκφράζει την ανάγκη του ανθρώπου να ζήσει αρμονικά μέσα σε αυτή.

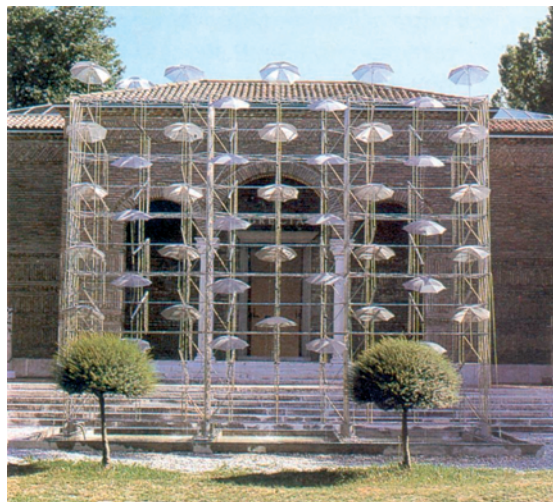
15. Μουρ, «Εσωτερικές και εξωτερικές φόρμες», 1953-54, ξύλο.

16. Τζιακομέτι, «Πλατεία μεγαλούπολης», 1948, μπρούτζος.

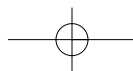
17. Πικάσο, «Κлубί του χώρου», 1930, σίδηρο.

18. Ζογγολόπουλος, «Χωρίς τίτλο», 1991, μέταλλο και γυαλί.

19. Φ. Κλάιν, «Νέα Υόρκη», 1953, λάδι σε μουσαμά.

Ο χώρος και το βάθος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Να αναζητήσετε αρχιτεκτονικές κατασκευές που επηρεάζουν τον φυσικό χώρο και να αναφερθείτε στην αναγκαιότητά τους.
2. α) Να φτιάξετε το σχέδιο μιας ιδανικής-φανταστικής πόλης σε κάτοψη, β) να ζωγραφίσετε μια όψη μέρους αυτής της πόλης.
3. Να δημιουργήσετε μια σειρά σχεδίων με ένα θέμα από τα παρακάτω αρχιτεκτονικά στοιχεία: κιονόκρανο, κολώνα, ακροκέραμο, πόρτα, κάγκελα.
4. Αφού χωριστείτε σε ομάδες α) να δημιουργήσετε μια σειρά σχεδίων, β) να κατασκευάσετε μια τρισδιάστατη μακέτα με ένα θέμα από τα παρακάτω: εκκλησία, πλατεία, αθλητικές εγκαταστάσεις, εξοχική κατοικία.
5. Να σχεδιάσετε προοπτικά το δωμάτιό σας και τα βασικά του έπιπλα.
6. Να ζωγραφίσετε ένα ελεύθερο θέμα αποδίδοντας ευκρινώς τον χώρο και το βάθος.
7. Να δημιουργήσετε ομαδικά έργα-κατασκευές που να αφορούν τον χώρο.
8. Με θέμα «πραγματικά αντικείμενα σε φανταστικό χώρο» να φτιάξετε ένα έργο, επιλέγοντας τον τρόπο (ζωγραφική, γλυπτική, κολάζ), τα υλικά και τις τεχνικές.

ΥΛΙΚΑ

1. Σχεδίου και ζωγραφικής: μπλοκ σχεδίου, μολύβια Β, 4Β, γόμα, ξύστρα, ξυλομπογιές.
2. Γεωμετρικά όργανα: χάρακας, διαβήτη, μοιρογνωμόνιο.
3. Μακέτες: μακετόχαρτο, χρωματιστά χαρτιά, χαρτόνια, ζελατίνες, οδοντογλυφίδες, σχοινιά, βαμβάκι, σφουγγάρι, κόλλα, κοπίδι, ψαλίδι.
4. Κολάζ: περιοδικά
5. Γλυπτικής και κατασκευών: σύρμα, κούτες, εφημερίδες, υφάσματα, πλαστικά χρώματα, πινέλα, τανάλια.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ: «προσωπικός χώρος, φυσικός, κατασκευασμένος και αστικός, ονειρικός και φανταστικός χώρος, χώρος των ιδεών και της λογικής, μουσικός χώρος, χωροχρόνος»

Ο καθένας μας έχει την αίσθηση του **προσωπικού** του χώρου, του χώρου γύρω από το σώμα του, που μπορεί να είναι **φυσικός ή κατασκευασμένος**. Όταν οι άνθρωποι περιορίστηκαν στις πόλεις περιορίστηκε και ο ζωτικός τους χώρος. Οι άνθρωποι στριμώχτηκαν στον **αστικό** χώρο με αποτέλεσμα να αλλάξουν οι συνήθειες και η ψυχολογία τους.

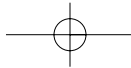
Ο **ονειρικός** χώρος που πλάθουμε στα όνειρά μας είναι ένας **φανταστικός** χώρος που εύκολα παραμορφώνεται, μεγαλώνει ή μεταβάλλεται.

Ο χώρος **των ιδεών ή της λογικής** είναι εκεί όπου ο ανθρώπινος νους δημιουργεί έννοιες και τις συνδυάζει λογικά για να πλάσει ιδέες. Είναι λοιπόν ένας μεταφορικός χώρος.

Με την έννοια του **μουσικού** χώρου εννοούμε τη μουσική που οργανώνεται σε μια σύνθεση και δημιουργεί «χώρο μέσα στον χρόνο». Για κάθε τέχνη υπάρχει και ο αντίστοιχος χώρος: ο θεατρικός χώρος, ο χώρος στον χορό, στο σινεμά, στη λογοτεχνία κ.τ.λ.

Η νεώτερη φυσική του 20ου αιώνα πρόσθεσε στον τρισδιάστατο χώρο και μια τέταρτη διάσταση, τον χρόνο και μιλάει πλέον για τον τετραδιάστατο **χωροχρόνο**. Σύμφωνα με την θεωρία του «μπινγκ μπανγκ», που αναφέρεται στη γέννηση του σύμπαντος, τη στιγμή της μεγάλης έκρηξης δημιουργήθηκαν ταυτόχρονα ύλη, χώρος και χρόνος.

Κίνηση, ένταση και δυναμική

ΘΕΜΑ 4

ΜΟΡΦΙΚΑ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«Το να βλέπει κάποιος σημαίνει το να αντιλαμβάνεται δράση.»

P. Αρνχάιμ

4.1.α. Τι είναι η κίνηση, η ένταση και η δυναμική

Κίνηση είναι η αλλαγή της θέσης ενός σώματος στον χώρο. Στις εικαστικές τέχνες τα σχήματα είναι προϊόντα κίνησης στον χώρο, αφού όταν το σημείο (η αρχή κάποιου στοιχείου στον χώρο) κινηθεί δημιουργεί τη γραμμή, όταν κινηθεί η γραμμή δημιουργεί την επιφάνεια, που με τη σειρά της όταν κινηθεί δημιουργεί τον όγκο.

Ένταση είναι η όξυνση μιας ενέργειας ή η κορύφωση μιας κατάστασης. Στο έργο τέχνης ένταση δημιουργείται με την αντιπαράθεση διαφορετικών στοιχείων, με την παραμόρφωση ή την πλάγια τοποθέτηση των σχημάτων.

Δυναμική ονομάζουμε τη διαδικασία ανάπτυξης ή την εξελικτική πορεία ενός φαινομένου. Στην φύση βλέπουμε συχνά στοιχεία με δυναμική, όπως π.χ. η καμπύλη ενός κύματος, οι οξείς εναλλαγές στις κορυφές των βουνών και τα σχήματα στους κορμούς των δέντρων που συστρέφονται και διογκώνονται. Στο έργο τέχνης η δυναμική κάποιου στοιχείου οφείλεται κυρίως στη σχέση του με τα υπόλοιπα μέσα στη σύνθεση.

4.1.β. Η κίνηση στην τέχνη

Οι οπτικές τέχνες είναι κυρίως τέχνες του χώρου που συχνά επεκτάθηκαν και στην χρονική διάσταση, όπως π.χ. ο χορός.

Η κίνηση στη ζωγραφική υπονοείται κυρίως από την ενέργεια των γραμμών, από την επανάληψη των στοιχείων ή τη ρυθμική τους εμφάνιση αλλά και από το ίδιο το θέμα (Εικ.1).

Η κίνηση στη γλυπτική είναι απαραίτητη για να έχουμε την πλήρη εικόνα οποιουδήποτε έργου της, είτε κινούμενοι εμείς γύρω του είτε περιστρεφόμενο το ίδιο το έργο μπροστά μας (Εικ.2). Η μοντέρνα γλυπτική αποτυπώνει την κίνηση με πολλούς δυναμικούς τρόπους, όπως π.χ. **τα κινητικά γλυπτά** που κινούνται από τον αέρα ή κάποια άλλη ενέργεια (Εικ.3).

1. Ντεγκά, «Η σταρ», 1876.

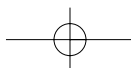

2. Πάικ, «TV-Βούδας», 1974.

3. Κάλντερ, «Fafnir-Δράκος II», 1969.

Πώς παρουσιάζεται η κίνηση στον χορό, τον κινηματογράφο, το θέατρο και τη λογοτεχνία;
Σε ποια από αυτές τις τέχνες υπάρχει κίνηση στον χώρο και σε ποια κίνηση στον χρόνο;

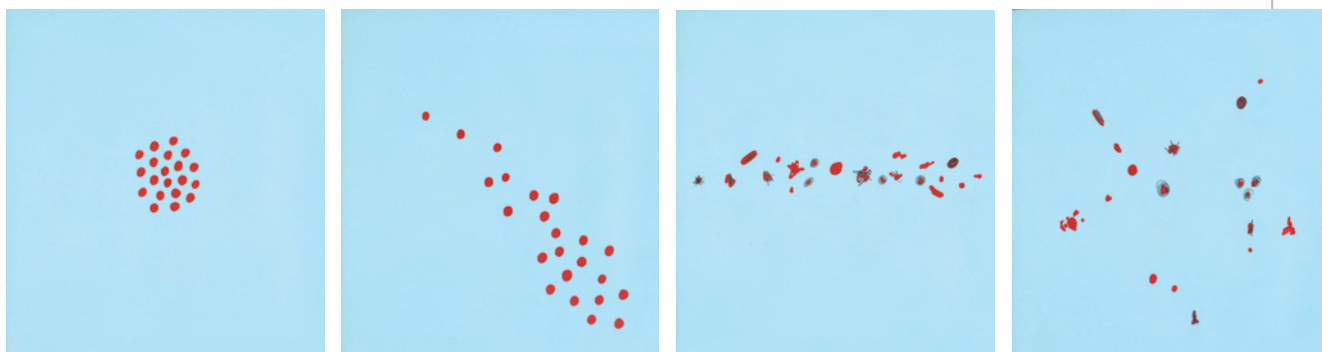

Κίνηση, ένταση και δυναμική

4.1.γ. Πώς λειτουργούν τα σημεία, οι γραμμές και τα σχήματα μέσα στον χώρο

Τα σημεία όταν βρίσκονται στο κέντρο μιας επιφάνειας φαίνονται πως ηρεμούν (Εικ.4.α), όταν όμως τοποθετηθούν στο κάτω μέρος ή σε μια άκρη, η ένταση και η κινητικότητα τους αυξάνουν, γιατί μοιάζουν σαν να πέφτουν ή να φεύγουν (Εικ.4.β). Διαφορετικά σημεία σε σχήμα, μέγεθος και υφή, ανάλογα με την θέση τους στον χώρο, άλλοτε δείχνουν να ηρεμούν (Εικ.4.γ) και άλλοτε αποκτούν μεγάλη ένταση ή κινητικότητα (Εικ.4.δ).

Η ποικιλία, η ποσότητα και η θέση των μορφικών στοιχείων του ζωγραφικού έργου μπορούν να δημιουργήσουν την αίσθηση της ηρεμίας, της κίνησης, της έντασης ή της δυναμικής.

4.α

4.β

4.γ

4.δ

Σκεφθείτε και άλλες εικόνες από το περιβάλλον όπου παρουσιάζονται τα σημεία ή οι γραμμές.

5.

6.

5. Στις εικόνες που μας έρχονται από το διάστημα πολλές φορές πρωταγωνιστούν σημεία που με την κίνηση, το χρώμα και την ένταση που παρουσιάζουν μοιάζουν σαν ωραία ζωγραφικά έργα.

6. Το ίδιο διαπιστώνουμε σε εικόνες που φωτογραφίζουν τον κόσμο από ψηλά.

7. Μάλεβιτς, «Οκτώ κόκκινα ορθογώνια», 1915. Σχήματα που με τον πλάγιο προσανατολισμό τους δημιουργούν κατευθυνόμενη ένταση και δυναμική στη σύνθεση.

7.

8. Κλέε, «Το παραμύθι του Νείλου», 1937. Σημεία και γραμμές σε «ήρεμη κίνηση» μέσα σε χώρο από σχήματα.

8.

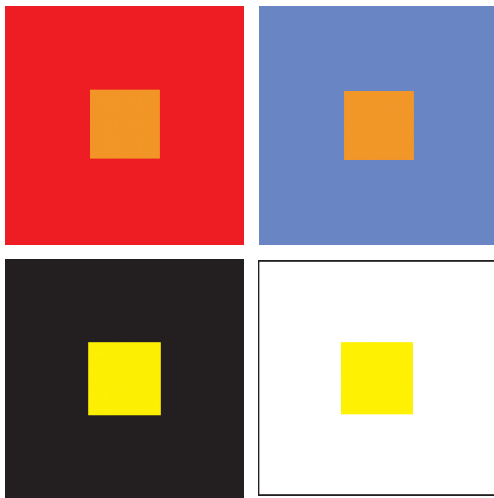
Κίνηση, ένταση και δυναμική

4.1.δ. Χρώμα και τόνος

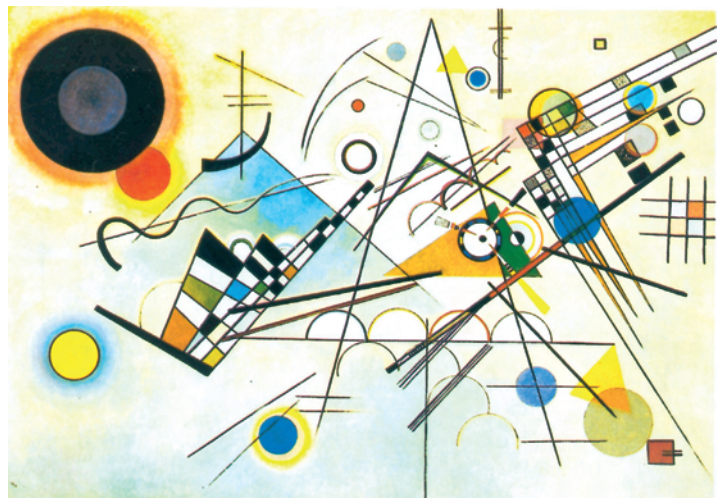
Αν τοποθετήσουμε ένα μικρό πορτοκαλί τετράγωνο μέσα σε μπλε φόντο θα παρατηρήσουμε ότι φαίνεται πολύ πιο έντονο από ό,τι μέσα σε κόκκινο φόντο. Όπως και ένα κίτρινο μέσα σε μαύρο δημιουργεί μεγαλύτερη ένταση, ενώ μέσα σε άσπρο μεταδίδει ηρεμία (Εικ.9).

Στο έργο του Καντίνσκι «Σύνθεση VIII» (1923), ο μεγάλος μαυροκόκκινος κύκλος είναι τόσο έντονος και δυναμικός, ώστε όλα τα άλλα στοιχεία μαζί χρειάζονται για να εξισορροπήσουν το βάρος του στη σύνθεση (Εικ.10).

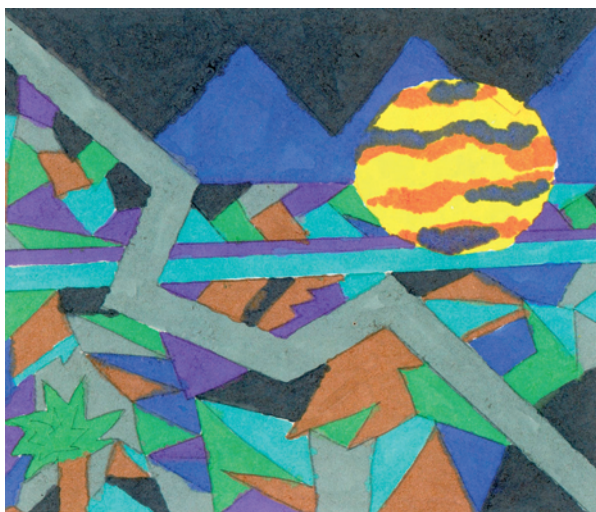
Το χρώμα και ο τόνος είναι δυο στοιχεία που βοηθούν και υποστηρίζουν τα σχήματα, ώστε να φαίνονται ήρεμα ή έντονα, να δίνουν την αίσθηση ότι κινούνται ή ότι είναι δυναμικά.

9.

10.

11. Έργο μαθητή με δυναμική.

12. Έργο μαθητή με ήρεμη αίσθηση.

Φέρτε στο νου σας διάφορες εικόνες από την φύση και περιγράψτε μια εικόνα με ήρεμη χρωματικά αίσθηση και μια με ένταση.

Κίνηση, ένταση και δυναμική

4.2. Μια διαδρομή στην ιστορία της τέχνης

Πολλοί ζωγράφοι επεδίωξαν να παρουσιάσουν την κίνηση επιλέγοντας τα κατάλληλα μορφικά στοιχεία και χρησιμοποιώντας τα με διάφορους τρόπους.

Πάνω στους παραδοσιακούς κυλίνδρους σε ρολό από χαρτί **οι ζωγράφοι της Ιαπωνίας** ξεδίπλωναν εικόνες παρουσιάζοντας όλη τη διαδοχή των σκηνών που διαδραματίζονταν (Εικ.13).

Στην περίοδο του **Ρομαντισμού*** ο **Τεοντόρ Ζερικό** (Γάλλος, 1791-1824), παρακινημένος από την αγάπη του για τα άλογα, τα χρησιμοποίησε πολλές φορές ως θέμα αναπαριστώντας τη δυναμική τους κίνηση (Εικ.14).

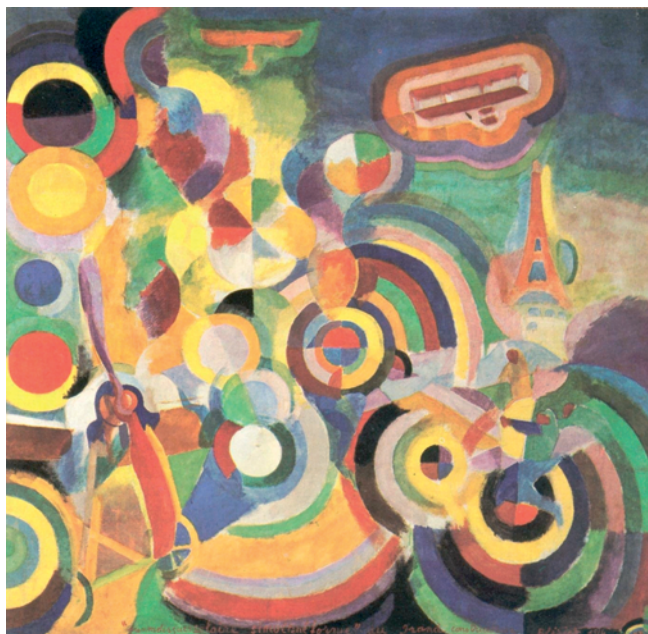
Ο **Ρομπέρ Ντελονέ** (Γάλλος, 1885-1941), εκμεταλλευόμενος τις μελέτες για την ανάλυση του φωτός και τη μετάδοσή του, ζωγράφιζε αφηρημένες χρωματικές φόρμες που δίνουν την εντύπωση κομματιασμένων ουράνιων τόξων και δημιουργούν μια συνεχή κίνηση (Εικ.15).

13. «Αφηγήσεις από την εξέγερση των Χέιτζι», λεπτομέρεια από γιαπωνέζικο κύλινδρο, 13ος-14ος αι.

14. Ζερικό, «Ιπποδρομίες στο Έπσομ», 1821.

15. Ντελονέ, «Αφιέρωμα στον Μπλερίο», 1914.

16. Ματίς, «Ο χορός», 1910. Η χορευτική κίνηση αποδίδεται με το ρυθμό στις καμπύλες των χεριών και των σωμάτων αλλά και με την επανάληψη στο χρώμα.